

ВПЛИВ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА РОЗВИТОК НАЦІОНАЛЬНОЇ ТА МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Основна проблема розвитку цифрової економіки в Україні – це відсутність системної державної політики у цій сфері. Україна - єдина в Європі країна без власного «цифрового» бачення. Практично всі країни ЄС вже затвердили і впроваджують власні «цифрові адженди» або «цифрові стратегії», Україна ж має тільки проект «Цифрової адженди України – 2020», де передбачено стратегічне завдання – усунути технологічний розрив між Україною та розвинутими країнами.

Цифрова економіка – це економіка, що базується на цифрових комп'ютерних технологіях та інформаційно-комунікативних технологіях (ІКТ)⁹, але, на відміну від інформатизації, цифрова трансформація не обмежується впровадженням інформаційних технологій, а докорінно перетворює сфери і бізнес-процеси на базі Інтернету та нових цифрових технологій.

С. Веретюк розглядає цифрову економіку з врахуванням її потенційних можливостей – як ще нереалізовану трансформацію всіх сфер економіки завдяки перенесенню всіх інформаційних ресурсів та знань на комп'ютерну платформу [4, с. 51].

Натомість, С. Коляденко розглядає цифрову економіку як таку, що базується на виробництві електронних товарів і сервісів високотехнологічними бізнес-структурами і дистрибуції цієї продукції за допомогою електронної комерції. Тобто під цифровою економікою автор розуміє виробництво, продажі і постачання продуктів через комп'ютерні мережі [2, с.106-107].

Характерною особливістю цифрової економіки – це її зв'язок з економікою на вимогу (on-demand economy), яка передбачає не продаж товарів і послуг, а отримання доступу до них саме в той момент, коли це потрібно. Отримання замовлень відбувається онлайн, а їх виконання - офлайн.

Цифрова епоха змінює підхід до ведення бізнесу, а також вимоги до використовуваних інформаційних технологій: систем управління маркетингом, продажами і сервісом; телефонії і месенджером; системам документообігу і управління персоналом; облікових систем і безлічі інших корпоративних додатків [3].

Цифрова економіка істотно змінює традиційні бізнес-процеси. За досягнення найбільш складних рівнів цифровізації в економіці відбувається кардинальна трансформація виробничих відносин учасників, результатом якої є об'єднання виробництва і послуг в єдину цифрову (кіберфізичну¹³) систему, в якій:

- усі елементи економічної системи присутні одночасно у вигляді фізичних об'єктів, продуктів і процесів, а також їх цифрових копій (математичних моделей);
- усі фізичні об'єкти, продукти і процеси за рахунок наявності цифрової копії та елемента "підключеності (connectivity) стають частиною інтегрованої ІТ-системи;
- через наявність цифрових копій (математичних моделей) і будучи частиною єдиної системи всі елементи економічної системи безперервно взаємодіють між собою в режимі, близькому до реального часу, моделюють реальні процеси і прогнозовані стани, забезпечують постійну оптимізацію всієї системи.

Основні сегменти цифрової економіки:

- сектор інформаційно-комунікаційних технологій, інфраструктура електронного бізнесу (e-business infrastructure) (мережі, софтвер, комп'ютери і т.ін.);
- цифрове виробництво та електронний бізнес, у т.ч. промисловість, тобто процеси організації бізнесу з використанням комп'ютерних мереж;
- електронна торгівля, тобто роздрібні Інтернет-продажі товарів.

У цифровій економіці змінюється як характер праці, так і вся система трудових відносин. Цифрові технології створюють специфічний процес праці, вносять суттєві зміни до її елементів: предмета, засобів, технологій, організації та результатів праці. У сучасній інформаційній економіці саме інформація є предметом праці.

Особливістю цифрового ринку праці є його глобальний характер. Цифровий ринок праці передбачає взаємодію роботодавця з працівником на цифровій платформі в режимі віддаленої праці. Працівник може бути працевлаштований дистанційно поза територіальними і країновими кордонами всюди, де дозволяють його конкурентоспроможність і умови праці.

Говорити про появу специфічного сегменту ринку праці дозволяє сегментація глобального ринку за ознакою обов'язкового використання інформаційно-комп'ютерних технологій на всіх стадіях трудової діяльності: пошук роботи, отримання замовлення, його виконання, передача результату праці та отримання винагороди.

Засобами праці виступають цифрові пристрої, такі як: комп'ютери, планшети, мобільні телефони, камери тощо. Первісна інформація, необхідна для здійснення трудової діяльності, фіксується у цифровій формі. На

інформацію спрямована діяльність фахівця, який, завдяки своїм знанням, досвіду і вмінню продукувати інновації, вносить до неї зміни.

Цифровий простір активно освоюється, перш за все, економічно активною молоддю. Дані звіту Бюро статистики праці США39 свідчать, що в демографічній структурі зайнятих у цифровому сегменті превають зайняті віком від 16 до 35 років, вони складають 50% загальної чисельності зайнятих у цьому сегменті.

Цифровий ринок праці характеризується високим рівнем динамічності. Виділяють чотири моделі динаміки ринку праці, залежно від співвідношення факторів: інтенсивність відновлення робочої сили (висока, низька) та інтенсивність відновлення робочих місць (висока, низька):

– модель з високим обігом робочої сили, коли ринок праці демонструє здатність до швидкого оновлення структури робочих місць;

– модель “стріла” передбачає, що ринок праці здатний безпосередньо, без відхилень просуватися до нової структури зайнятості, яка формується зрушеннями в попиті, що змінилися технологічними та інституційними умовами;

– модель, за якої ринок праці навіть за умов певних трансформацій не просувається до нової, більш ефективної структури зайнятості, а якщо і просувається, то вкрай повільно;

– модель “застойного” ринку праці, на якому практично не спостерігається ні руху працівників через наявні робочі місця, ні переливання робочих місць з неефективних виробництв в ефективні.

При цьому окремої уваги заслуговують поява і розвиток віртуального (електронного) ринку праці, що дозволяє значно розширити можливості суб'єктів праці, забезпечити альтернативні сфери професійної і особистісної самореалізації, включити соціально незахищені верстви населення до процесу професійного розвитку. У результаті активного вдосконалення і поширення Інтернет-технологій сформувалася глобальна соціально-економічна мережа і абсолютно нові віртуальні організації, що працюють в Інтернет-просторі завдяки розвитку цифрових технологій.

Саме з поширенням Інтернету стали з'являтися представники нової категорії працівників – Інтернет-працівники, які побачили у глобальній мережі не лише спосіб отримання і передачі інформації, але й майданчик для побудови індивідуальної кар'єри. Зацікавленість у подібній формі організації праці властива не тільки незалежним професіоналам, але й компаніям і державним органам, які вбачають у віддаленій зайнятості спосіб економії. Така зайнятість може бути неповною, строковою, надлишковою (понадзайнятість), неформальною, або тінговою, а також постійною, безстроковою і офіційно зареєстрованою.

Цифрова зайнятість реалізується у двох основних формах: електронний фріланс (e-lancer) та електронний аутсорсинг.

Електронний фрілансер здійснює трудову діяльність віддалено з використанням ІКТ. Електронний фріланс охоплює досить широкий спектр видів економічної діяльності: програмування, створення контенту і переклад, маркетингові дослідження, продаж, консалтинг, фінансовий облік, адміністрування.

За даними доповіді Інституту Рузвельта і Фонду Кауфмана (Roosevelt

Institute, Kauffman Foundation), до 2040р. економіка США і всього світу зміниться до невпізнання: традиційні форми робіт перестануть існувати в нинішньому вигляді, а майбутні зміни можна спостерігати вже зараз: у США загальна частка фрілансерів становить 34% усього населення – 53 млн. осіб, і в найближчі 25 років це число збільшуватиметься внаслідок підвищеного інтересу до короткострокових проєктів, кількісного зростання дрібних фірм і збільшення популярності краудсорсингових платформ.

Аутсорсинг (“outsourcing, Outside, resource using”) – “застосування зовнішніх ресурсів”. Принцип продажу товарів на основі аутсорсингових контрактів, спочатку передбачав передачу непрофільних виробничих і комерційних операцій зовнішньому партнеру з виробничої кооперації з метою зниження витрат. Але нова специфіка аутсорсингових угод на ринку продукції, що обробляється, полягає в постачанні продукції основного виробництва замовнику під його товарним знаком. У цьому полягає відмінність сучасних аутсорсингових контрактів від контрактів звичайної підрядної кооперації. У рамках контрактів виконавець по суті надавав замовнику послугу – виконання замовлення, що передбачає виробництво, доставку на ринок збуту та організацію продажів предмета контракту. Таким чином, до ланцюга формування вартості виробничими операціями стали додаватися елементи надання послуг.

Ринок аутсорсингових послуг показує значне зростання у світовому масштабі практично в усіх секторах економіки. Найбільш активно розвивається ІТ-галузь. Згідно з опублікованими компанією Deloitte даними, 34% ІТ-послуг у 2019 р. у світі надавалися на основі аутсорсу. Серед лідерів також знаходиться охорона здоров'я та HR-сектор, де зростання склало 39% і 32%, відповідно. Компанії також бачать значну вигоду в передачі фінансових послуг третім особам, тут зростання склало 30%

Експерти зазначають, що ринок аутсорсу розвивається не рівномірно, гостро реагуючи на зміну зовнішніх факторів. На думку експертів, такий нерівномірний розвиток відбувається з наступних причин:

Залучення фахівців для проектних або ж разових робіт. Значну частку у світовій структурі аутсорсу займають саме такі сервіси. Наприклад, 43% виробничих підприємств залучають зовнішніх фахівців час від часу, але не на постійній основі.

Ринок зовнішніх послуг дуже фрагментований, число маленьких організацій і окремих аутсорсингових фахівців, послуг, що надаються постійно коливається в досить широких межах.

Завдяки сучасним технологіям залучення фахівців для віддаленої роботи з країн з більш низьким рівнем зарплат стає дуже вигідним. IT-аутсорсинг, віддалені call-центри, маркетингові дослідження, продаж є основними послугами в цій моделі. Є й зворотний варіант: залучення висококваліфікованих фахівців у сфері медицини для операцій, на віддаленій основі, через сучасні засоби комунікації. Потоки біженців, як низькокваліфікованої робочої сили, також певною мірою впливають на ринок.

Приймаючи рішення про залучення аутсорсингу, компанії часто керуються такими перевагами аутсорсингу як:

- підвищення попиту - залучення додаткових трудових ресурсів;
- зниження витрат - скорочення виплат, а також відсутність додаткового соціального пільгового пакета, який роботодавець надає штатним співробітникам, заміна існуючих працівників;
- гнучкість під час розподілу витрат - складання плану-графіка робіт, мобільність і скорочення постійного штату співробітників, залучення тимчасової робочої сили, залежно від необхідності;
- доступ до кращих професійних навичок - заміщення працюючих співробітників, доступ до локального резерву робочої сили;
- передбачувані, стандартизовані (міжнародні) процеси - керівництво та якість контрактних робіт, вплив на маржу і чистий прибуток постачальників;
- концентрація капіталу та перебалансування регуляторних або бізнес-ризиків - концентрація професійних навичок, технологій і внутрішня взаємодія для вирішення поставлених завдань (зокрема у секторі фінансових послуг).

Проте, практика застосування аутсорсингу в багатьох країнах може викликати також негативне ставлення. Противники аутсорсингу аргументують свою позицію втратою робочих місць під час дислокації виробничих процесів, що особливо відчутно у промисловому секторі. На захист аутсорсингу наводяться аргументи про більш ефективний розподіл ресурсів, що, своєю чергою, відповідає природі вільної ринкової економіки у світі.

Лідерами країн-виконавців аутсорсингових послуг є Індія, Китай, яким надходять замовлення з країн Європи, США, Японії, США поступово скорочує частину замовлень до цих країн, Японія навпаки збільшує кількість зовнішніх замовлень на аутсорсинг, які одержує Китай. При цьому в Японії зберігається тенденція розподілу щодо невеликої частки аутсорсингу-замовлень на зовнішній ринок, орієнтуючись у своєму виборі на країни азійського регіону. Україна орієнтована на експорт своїх послуг і постачає їх переважно до США, ЄС та Ізраїлю.

Отже, вплив цифрових технологій на ринок праці може призвести в майбутньому до таких результатів [5]:

- Не менш 30% функцій у рамках професій можуть бути автоматизовані на поточному рівні розвитку технологій.
- На \$9 трлн. у 2030р. може вирости світовий ВВП завдяки автоматизації робочих місць за допомогою технологій ШІ.
- 375 млн. працівників (близько 14% світової робочої сили) змушені будуть змінити професію 2030 р.
- 98% – ймовірність автоматизації таких професій, як банківський операціоніст, аудитор, кредитний фахівець
- На 29% може знизитися кількість робочих годин у професіях, які до 2027р. не зникнуть завдяки впровадженню ШІ в банківському секторі Китаю.

Список використаних джерел

1. Белова, Ірина. Передумови виникнення штучного інтелекту. Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі: тренди та перспективи : матеріали Національної науково-практичної конференції / редкол. : П. Р. Пуцентейло, Р. Ф. Бруханський, Н. П. Чорна [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 18-21.
2. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. Економіка. Фінанси. Менеджмент. 2016. № 6. С. 106–107.
3. Краус Н.М., Голобородько О.П., Краус К. М. Цифрова економіка: тренди та перспективи авангардного характеру розвитку. Ефективна економіка №1, 2018, URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/8.pdf.
4. Веретюк С. М., Пілінський. В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку. 2016. № 2. С. 51-58.
5. Mourtada R., Habib S., Felden F., Türpitz A., Carrasco M. How to Supercharge Your National Digital Transformation. – Boston Consulting Group, 25 July 2018, <https://www.bcg.com/publications/2018/how-supercharge-your-national-digitaltransformation.aspx>.